

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Факультет культури і мистецтв
Кафедра музичного мистецтва

**УКРАЇНСЬКИЙ ПІСЕННИЙ ФОЛЬКЛОР У ХУДОЖНЬО-
ВИКОНАВСЬКІЙ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ АКАДЕМІЧНОГО СПІВАКА**

Кваліфікаційна робота (проект)
пояснювальна записка
на здобуття ступеня вищої освіти “магістр”

Виконав: студентка

Спеціальності 025 Музичне мистецтво
Освітньо-професійної (наукової) програми
Музичне мистецтво
Федоренкова Ірина Андріївна

Керівник доцентка Гунько Н.О.

Рецензент професорка Лимаренко Л.І.

Херсон – 2020

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. Естетико-педагогічні засади українського пісенного фольклору у професійному розвитку співака	7
1.1 Ментальний феномен української народної пісні.....	7
1.2 Роль пісенного фольклору у фаховому розвитку компетентностей академічного співака.....	9
РОЗДІЛ 2. Професійне становлення студентів-вокалістів засобами народнопісенної творчості	13
2.1 Український пісенний фольклор у навчально-виконавській практиці майбутнього академічного співака.....	13
2.2. Художня інтерпретація українських народних пісень студентами-вокалістами.....	15
ВИСНОВКИ	18
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	20
ДОДАТКИ	
Додаток А. Афіша концерту	24
Додаток Б. Сценарій концерту	31
Додаток В. Нотний матеріал концертної програми.....	32

ВСТУП

З давніх-давен народна пісня виступає одним із найпопулярніших жанрів музичного мистецтва. У піснях відтворюється світогляд народу, його морально-етичні та естетичні цінності, педагогічний геній, багатовіковий досвід народного автентичного виховання у душі високої духовності та моралі. Тому українська народна пісня зазвичай стає основою для музичного матеріалу на заняттях у закладах професійної музично-педагогічної освіти України. Адже відродження українських співочих народних традицій має велике значення для розвитку та виховання високоосвіченої, всебічно та духовно розвиненої особистості майбутнього музиканта-виконавця.

Водночас, фахова підготовка майбутнього педагога-музиканта на основі традицій української народної пісенної творчості сприятиме зміцненню, піднесенню музичної та, насамперед, духовної культури всього українського народу. Не можливо уявити справжнього українця, який не знає народно пісенну творчість свого краю, суспільно-культурні функції якої є неоціненними. Адже вона слугує засобом національної самоідентифікації; зберігає історичну пам'ять та обрядово-звичаєву спадкоємність; репрезентує духовний доробок нації у світовому культурному просторі.

У цьому сенсі особливо актуальним постає проблема використання у професійній підготовці майбутніх співаків етнологічної методики, яка надасть змогу майбутнім виконавцям долучитися до багатой скарбниці національної народнопісенної культури як чинника опанування вокальною технікою та формування національних естетичних цінностей.

На вагоме значення фольклору у вихованні особистості наголошували видатні українські мислителі Г. Сковорода та Т. Шевченко, І. Франко та Леся Українка, Б. Грінченко та М. Драгоманов.

Народнопісенну творчість як основу у професійному становленні музиканта визнавали видатні українські діячі культури М. Лисенко, М. Вербицький, О. Нижанківський, Д. Січинський, М. Леонтович, К. Стеценко, Я. Степовий, Л. Ревуцький, В. Барвінський, Ф. Колесса та інші. Фундаментальні дослідження О. Духновича, М. Максимовича, С. Миропольського, С. Русовії, П. Сокальського, О. Потебні, В. Сухомлинського, К. Ушинського, присвячених використанню музичного фольклору у навчально-виховному процесі, визначили напрямок досліджень В. Петра, К. Квітки, С. Людкевича, І. Ляшенка, С. Грици, А. Іваницького, В. Гошовського, які розвинули їх ідеї та зробили вагомий внесок у вироблення етнологічних методів теорії музичного виховання. Важливе місце у теорії і практиці виховання особистості засобами музично-пісенної творчості посідають праці сучасних науковців (А. Авдієвський, О. Дей, М. Дмитренко, А. Ковбасюка, В. Костенка, С. Мишанич, О. Олексюк, Ф. Погребенника, С. Садовенко, О. Смоляк, М. Стельмахович та інших).

Теорія становлення та розвитку сучасного професійного вокально-виконавського мистецтва на народнопісенних традицій залишається однією з найактуальніших дослідницьких проблем музичної культури України. Досі у численному спектрі досліджень, присвячених різним аспектам формування вокаліста-виконавця та педагога не висвітлена роль національного пісенного фольклору як провідного фактора його фахової компетентності.

Існуючий стан наукової розробки означеної проблеми посприяв визначенню теми нашої творчої кваліфікаційної роботи «Український пісенний фольклор у художньо-виконавській інтерпретації академічного співака».

Тема кваліфікаційної роботи відображає напрямки наукових досліджень кафедри музичного мистецтва ХДУ, охоплює проблеми, пов'язані з пошуком шляхів удосконалення фахової підготовки

педагогів-музикантів та відповідає темі науково-дослідної роботи кафедри: «Акмеологічний підхід до фахової підготовки викладачів музичного мистецтва».

Метою роботи є вивчення впливу українського пісенного фольклору на фаховий (вокально-виконавський) розвиток майбутнього педагога-музиканта.

Відповідно до мети роботи визначені такі **завдання**:

1. висвітлити ментальні основи української співучості;
2. проаналізувати властивості українського пісенного фольклору та визначити їх вплив на розвиток вокальних навичок;
3. обґрунтувати провідну роль народнопісенного репертуару на початковому етапі становлення майбутнього академічного співака;
4. визначити особливості інтерпретації українського пісенного фольклору у навчально-виконавській практиці майбутнього співака.

Об'єкт дослідження: засади професійного підготовки академічного співака у закладі вищої освіти.

Предмет дослідження: українська народнопісенна складова фахової вокальної підготовки сучасного академічного співака.

Задля досягнення поставленої мети та розв'язання завдань в якості у процесі роботи нами було застосовано наступні **методи**:

- теоретичний – при вивченні мистецтвознавчих вокально-педагогічних джерел з означеної проблеми;
- спостереження – при відвідуванні та прослуховуванні концертів академічної вокальної музики;
- компаративний – при порівняльному аналізі виконавської стилістики у інтерпретації різножанрових народних пісень;
- виконавсько-практичний – при підготовці та проведенні сольного концерту.

Наукова новизна результатів дослідження. Проаналізовано властивості українського пісенного фольклору та визначено їх вплив на

розвиток вокально-виконавських навичок академічних співаків; визначено особливості інтерпретації українського пісенного фольклору майбутніми педагогами-вокалістами; здійснено розгляд народних пісень як важливої складової концертного репертуару академічного співака; сформульоване поняття «народнопісенне амплуа», що включає в себе вибір співаком тих тематичних груп та жанрів українського пісенного фольклору, які найближчі його творчій особистості.

Практичне значення одержаних результатів – матеріали творчої кваліфікаційної роботи можна використовувати при викладанні фахових дисциплін (постановка голосу, солоспів, вокальне мистецтво, історія музики, художня культура, тощо) у закладах вищої освіти II-IV рівнів акредитації, школах естетичного виховання, та позашкільних мистецьких закладах.

Апробація результатів дослідження – магістерська кваліфікаційна робота і концертна програма обговорювалися на засіданнях кафедри Музичного мистецтва факультету Культури і мистецтв Херсонського державного університету. Основні матеріали з проблеми дослідження викладено у науковій статті у збірці «Магістерські студії» (ХДУ, 2020 р.).

Структура дослідження. Пояснювальну записку до кваліфікаційної роботи викладено на 23 аркушах, зміст її структурно обґрунтовано у двох розділах, п'яти підрозділах, загальних висновках, списку використаних джерел, додатках.

РОЗДІЛ 1

ЕСТЕТИКО-ПЕДАГОГІЧНІ ЗАСАДИ УКРАЇНСЬКОГО ПІСЕННОГО ФОЛЬКЛОРУ У ПРОФЕСІЙНОМУ РОЗВИТКУ СПІВАКА

1.1. Ментальний феномен української народної пісні

Проблема ментальності сучасного українського суспільства викликає підвищений науковий інтерес у дослідників галузі філософії і культурології, історії та філології, психології, педагогіки та мистецтвознавства.

Дослідники М. Шлемкевич, В. Дорошенко, С. Білокінь, П. Юркевич, В. Янів та ін., вивчаючи ментальність українського народу, вважають, що вершиною її вияву є духовність як сенс свідомого творчого життя, з її складникам – мовою, фольклором, звичаями, традиціями, літературою, мистецтвом тощо.

Яскравою рисою менталітету українського народу є традиція співацької діяльності, яка має, можливо, більш, ніж тисячолітню історію. Саме народна пісня залишається і нині носієм ментальних уявлень про національну естетику, типи образності, жанрові орієнтири, засоби виразності, які відбиваються у композиторській творчості у вигляді обробок фольклорних зразків та авторських творів з яскравими фольклорними орієнтирами, а також у різностильових виконавських манерах (автентичній, академічній, проміжній, естрадній тощо).

З ментальністю пов'язані насамперед розгорнута у широкому діапазонні мелодика, яка притаманна більшості українських пісень, та різноманітно диференційований метроритмічний малюнок, що наближений до багатой емоційними відтінками людської мови. Український народний спів завжди був спрямований на духовний саморозвиток, самореалізацію людини. Його психологічна сутність

зумовлена тим, що людина відчувала себе часткою земної природи й часткою Всесвіту.

Природжена музикальність, потреба виявляти свої емоційні реакції через спів, що пов'язаний зі щоденною працею, найважливішими життєвими подіями, календарно-обрядовими ритуалами, глибоко вкоренилися в українському суспільстві від найдавніших часів до сучасності.

Для нашого дослідження важливою є думка науковця А. Ковбасюка про те, що у основу пісенно-фольклорних традицій закладено тісний зв'язок слова і співу, які сполучені невід'ємністю смислового інтонування, де «слово» розглядалось не просто як вербальний вираз, а здебільшого саме як співана духовна сутність [18]. Адже звучання мови значною мірою допомагає виявити художню самобутність вокальної музики, сприяє усвідомленню особливостей виконавських традицій та індивідуальних виконавських стилів.

Комплексність підходу до українського пісенного фольклору також пов'язана з фонетичною виразністю мови, яка значною мірою допомагає виявити художню самобутність національної професійної вокальної музики, як у синтетичних формах музичного театру, у масштабах хорового звучання, так і в камерно-інструментальній сфері, і тим самим сприяє становленню індивідуальних виконавських стилів співаків.

Дослідник В. Ігнатенко зазначає, що «головним «наріжним каменем» засад вокальної орфоєпії є принцип складоподілу як важлива обставина, що сприяє виробленню правильного голосоведіння» [16, с. 137]. Співучість української мови пов'язана із переважною кількістю голосних у ній, що переважають з пом'якшеними та дзвінкими (вокальними за своєю природою) приголосними, чітка й ясна вимова яких наповнює вокальне мовлення енергією.

Зазначимо, що для успішного вокального виховання необхідно, щоб слово у співі завжди вимовлялось з живими інтонаціями рідної мови, звідси впливає необхідність поєднання інтонаційної виразності у співі з фонетичною чистотою та правильністю вимови. І особливо показовою в цьому розумінні є українська народна пісня, де слово поєднуючись з музикою відповідно впливають на свідомість і підсвідомість людини, водночас формуючи і її світогляд.

Отже, фонетична довершеність української мови та її «співучі» особливості протягом багатьох століть потужно реалізувалася у музичному мистецтві (найбільше у народнопісенній творчості) як у формі національно – суспільного самовираження.

1.2. Роль пісенного фольклору у вокальному розвитку академічного співака

Створення українських пісенно-виконавських традицій має багатовікову історію. І важлива роль у формуванні цих традицій належить музично-обрядовому фольклору, що супроводжував певні події у житті українців. У процесі етноприродного відбору українська народнопісенна творчість набула тих ознак, які роблять її оптимальним матеріалом для формування художнього світогляду професійного співака та розвитку його основних вокальних навичок.

Народна пісня легко сприймається, швидко запам'ятовується і повторюється «на слух» завдяки гнучкій мелодиці широкого дихання, яка природно співпадає з поетичною фразою; регулярності метричної пульсації з яскравими ритмічними акцентами; куплетній та куплетно-варіаційній формам побудови; домінуванню у поетичному тексті дієслівних рим, які є зручними для вокального виконання.

Українські народні пісні містять низку безцінних для вокальної педагогіки виконавських зручностей, їх стилістика відзначена

простотою та лаконічністю застосування виразових засобів, що сприяє органічності, природності їх звучання та сприйняття. Автор вокалізів на основі українського мелосу І. Вілінська відзначає користь виховання академічних співаків на народнопісенному матеріалі: «...народна пісня утримує в собі неоцінні багатства змісту, почуттів, настроїв і образів. Вона є особливо корисним художнім матеріалом для навчання співака..., будучи у більшості своїй нескладною, доступною... побудована на природних мелодичних інтонаціях» [4, с. 3]. Народна пісня, що взята у якості дидактичного матеріалу, дозволить сформувати оптимальний комплекс вокально-технічних і художньо-виконавських прийомів вокального розвитку співака.

Автор навчально-методичного посібника «Українська естрадна школа» Л. Прохорова наголошує на доцільності використання на початковому етапі фахової підготовки співака розспівок на основі пісенного фольклору [28, с.80].

Педагогічну значимість народної пісні, насамперед, як засобу морально-етичного та громадянського виховання підкреслювали композитори В. Барвінський, М. Колесса, В. Косенко, С. Людкевич, Н. Нижанківський, Л. Ревуцький, К. Стеценко, які на основі фольклорного матеріалу формували навчальні посібники та широко зверталися до народнопісенного тематизму в дидактичній творчості.

З огляду на фізіологічні особливості вокального виконавства можна зазначити, що народнопісенний репертуар оптимізує розвиток вокального дихання завдяки фразовій побудові пісень, у яких мелодія бере початок з вершини (яка найчастіше відповідає головному слову фрази) та полого спускається вниз (так звана вершина-виток), що дозволяє співакові сконцентрувати увагу на виконанні найбільш складного – високого – звуку, доки в нього вистачає повітря. А невеликі хвилеподібні мелодійні фрази пісні співпадають з контурами мовленнєвого висловлювання з притаманними йому ознаками –

спрямуванням до мелодійної вершини (фразового наголосу) з відповідним підвищенням тону й прискоренням темпу та низхідними мотивами у завершальній фазі музичного висловлювання з уповільненням темпу та динамічним затуханням. Народні пісні з такою фразовою побудовою є найбільш методично вдалими для співака-початківця.

Українським народним пісням притаманне органічне поєднання музичного та поетичного матеріалу, де акценти музичного висловлення відповідають вербальним наголосам та смисловим кульмінаціям, що сприяє більш глибокому висвітленню образного змісту, усвідомленню смислової та сюжетної канви твору.

Ефективному формуванню вокальних навичок сприяє й невеликий діапазон більшості народних пісень, який не виходить за межі співацького робочого регістру.

А. Ковбасюк у своєму дослідженні систематизує якості народнопісенного фольклору, які свідчать про їх повну відповідність нормам природного вокального звукоутворення, що дає можливість оптимізувати процес формування вокально-виконавських навичок у майбутніх співаків. До них науковець відносить: ментальну близькість виконавцю, фізіологічну природність, фонетичну та технічну зручності [18].

Ментальна близькість виконавцю українського пісенного фольклору, яка пов'язана зі смисловою доступністю поетичного тексту, вокальністю національної мови, співучістю етносу, сприяє формуванню світогляду і становленню творчої особистості майбутнього співака.

Фізіологічна природність народнопісенної творчості (відповідність нормам правильного вокального звуковидобування, невеликий діапазон пісень, який не виходить за межі робочого регістру співака) уможливорює ефективне формування навичок вірного звуковедення, вокального дихання та інтонаційно-слухових умінь.

Фонетична зручність української народної пісні, що виявляється у простоті та лаконічності музично-поетичної стилістики, питомою вагою голосних та перевагою пом'якшених, дзвінких приголосних в українській мові, передбачає створення правильної вокальної позиції, дикції й артикуляції.

Технічна зручність, яка характеризується надзвичайно органічним поєднанням музичного та поетичного матеріалу, відповідністю музичних акцентів вербальним наголосам та смисловим кульмінаціям, співпадінням звуковисотних й динамічних хвиль у музичній фразі, створює умови задля оволодіння навичкою кантиленного співу, формування виконавської стилістики, розвитку інтерпретаційної та імпровізаційної техніки.

РОЗДІЛ 2

ПРОФЕСІЙНЕ СТАНОВЛЕННЯ СТУДЕНТІВ-ВОКАЛІСТІВ ЗАСОБАМИ УКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОПІСЕННОЇ ТВОРЧОСТІ

2.1. Український пісенний фольклор у навчально-виконавській практиці майбутнього академічного співака

Народні пісні містять у собі великий педагогічний потенціал. Їх глибокий зміст, різнобарвність мелодичних побудов, що ґрунтується на національних особливостях народної творчості, надають народній пісні доцільності як учбовому матеріалу в вокально-педагогічному процесі. Отже, народна пісня є нескладним, доступним музичним твором, що у вокально-педагогічній практиці допомагає комплексному розвитку співака (особливо на початковому етапі його становлення) – формуванню не лише вокально-технічних навичок, а й художнього смаку, емоційності та вокальної культури загалом.

Перевага народної пісні перед творами інших жанрів полягає в тому, що студент-вокаліст має можливість швидше увійти у світ близьких та зрозумілих інтонацій, що сприяє художньому і вокально-технічному розвитку майбутнього співака. Особливого значення у цьому сенсі набуває вокальна імпровізація як основа народнопісенної традиції, навички якої набуваються й удосконалюються на різножанровому фольклорному матеріалі.

Українська народна пісня, що покладена в основу вокального виховання студентів-вокалістів у якості провідного дидактичного матеріалу, дозволяє максимально розвинути їх вокально-технічні можливості (інтенсивність звучання, точність інтонування, тембр і витривалість голосу) та художньо-виконавський потенціал.

Систематичне, інтенсивне впровадження етнологічної методики постановки голосу, що базуються на народнопісенних традиціях, у

навчально-виховний процес ЗВО створює нові можливості педагогічного впливу на виховання художніх індивідуальностей різного фахового спрямування, а також допомагає формуванню найбільш яскравих сольних виконавських манер у професійному вокальному мистецтві. Навіть широке використання технічно нескладних народних пісень у якості розспівок швидко налаштовує голос студента на подальшу вокально-виконавську діяльність. Для розспівок доцільно обирати народні пісні спокійного, наспівного характеру, з невеликим діапазоном і середньою теситурою, з яскравою мелодією та фортепіанним супроводом, який підтримує вокальну партію, спонукаючи зосередитись на чіткій вимові слів.

Підбір навчального репертуару відбувається таким чином, щоб на початковому етапі у студента-співака виховувати художній смак та загальні музично-виконавські здібності: слух, ритм, емоційність та безперечно, вокальна культура. Спочатку це обробки українських народних пісень композиторів-класиків (М. Лисенка, М. Леонтовича, Я. Степового, К. Стеценка тощо) з обмеженим діапазоном (1 – 1,5 октави) в середній теситурі звучання голосу, які не потребують сформованих вокальних здібностей задля їх виконання. Такий репертуар дозволяє студентіві, без напруги голосового апарату, поступово покращувати тембральні якості голосу, досягати природної манери співу, кантиленного звуковедення, ясної та виразної вимови слів [18]. А природна вокальність народних мелодій сприяє тембральному збагаченню голосу студента, вияву його природних якостей і веде до професійного налаштування голосового апарату та розвитку вокальних навичок.

Композиції ліричного, наспівного характеру (наприклад: «Ой не світи, місяченьку», «Тихо над річкою», «Стоїть гора високая») необхідно вводити у навчальний репертуар до тих пір, поки голос студента не набуде професійної якості звучання – округлості, м'якості, летючості,

високої позиції звучання тощо. Голоси, що малорозвинені у технічному плані, добре розвиваються на народнопісенному матеріалі рухливого характеру, що вимагає більш легкого і високого звучання, м'якої наспівності, виразності, чіткої вимови літературного тексту («Дощик», «Ой ходила дівчина бережком», «Де ти, доню барилася» в обробці М. Лисенка, «Ой, за гаєм, гаєм» в обробці В. Кучерова, «Чом, чом не прийшов» в обробці О. Чишка та ін.).

Робота над вокальною технікою у процесі вивчення народної пісні буде малоефективною без попереднього вдумливого прочитання її літературного тексту, який є першоосновою вокальної композиції. При цьому, не слід забувати і про засоби музичної виразності, що допомагають розкриттю художніх образів твору.

Таким чином, народнопісенний репертуар посідає важливе місце у вокальному вихованні майбутніх співаків. Він є важливою складовою української вокальної педагогіки. Професійно підібраний та складений з народних пісень, навчальний репертуар сприяє комплексному формуванню вокально-технічних та художніх навичок вокаліста, забезпеченню його художньо-виконавського зростання.

2.2. Художня інтерпретація українських народних пісень студентами-вокалістами

Народнопісенна творчість представлена величезною кількістю зразків, різних за жанром, змістом та особливостями використання засобів музичної виразності задля розкриття художніх образів кожної пісні. При цьому, правдиве відтворення народнопісенного фольклору у значній мірі залежить від його художньо-виконавської інтерпретації, яка зберігаючи образ, зміст і сутність, об'єктивну логіку форми, тобто «константність» музичного твору, змінює його в деталях [10].

Виконавець інтерпретує народнопісенні зразки в залежності від природного типу голосу, вокально-технічних можливостей голосового апарату, власного музично-виконавського стилю та архетипу виконавського мислення.

Народна пісня завдяки неоднозначності трактування її змісту часто допомагає виконавцю виявити відповідні настрої і почуття, навіть тоді, коли його власна життєва ситуація тільки віддалено нагадує зафіксовану в пісні. Адже за законами фольклорної піснетворчості допускаються деякі заміни конкретних реалій, які дозволяють співакові «прилаштувати» пісню до власних обставин.

Зазначимо, що особливістю трактування фольклорних зразків у навчально-виконавській практиці ХДУ є установка на академічну манеру співу, що пов'язано з ретельною роботою над тембральною рівністю та винятковою природністю і щирістю під час виконання народних пісень. А систематичне залучення композиторських обробок народних пісень у навчальний репертуар майбутніх співаків сприяє їх професійному зростанню.

Водночас реконструкція фольклору у академічній манері співу викликає статусні зміни складових народнопісенного виконавства, які пов'язані з відмовою від гранично різких інтонацій-закличок; тяжінням до певної метричної унормованості замість агогіки; «вміщенням» в межі певного концертного номеру, що тягне за собою залучення виконавцем імпровізаційного елемента (попередньо відпрацьованого); активізацію його артистичного потенціалу.

Драматургія змісту народної пісні керується винятково волею виконавця і конкретними життєвими ситуаціями. З одного боку, у цьому процесі зберігаються опорні драматургічні «пункти» та акценти, передбачені сутнісним змістом пісні. З іншого, цей драматургічний шар «вкладається» у більш масштабну драматургію – концептуально цілісне сценічне дійство.

У багатьох народних піснях переважає діалогічна пісенно-музична форма, використовується пряма мова, що дає широкі можливості для імпровізації, використання тембру голосу як індивідуальної характеристики персонажу, а також для широкого застосування акторських прийомів. Діалог дівчини та парубка зустрічаємо у ліричних піснях «Чом ти не прийшов», «Сонце низенько, вечір близенько», «Ой у вишневому саду»; у танцювальних піснях «Ой Марічко, чичері», «Ой дівчино, шумить гай», «І шумить, і гуде»; у жартівливих піснях «Лугом іду, коня веду», «Ой послала мене мати», «Баламуте», «Ой джигуне, джигуне» та інших.

У виконавській інтерпретації ліричних народних пісень необхідне обережне ставлення до музичного і словесного тексту, їх органічне поєднання, глибоко психологічне проникнення у художньо-образний зміст твору. Адже кожна пісня – це опера в мініатюрі, із зав'язкою, кульмінацією, розв'язкою та з діалектикою боротьби протилежностей, яка вимагає глибокої виконавської виразності слова, досконалості фразування, використання широкої шкали інтонаційних відтінків та тембрових забарвлень, динамічної різноманітності.

Майбутній академічний співак, відповідно до свого амплуа, має відшукати у народній пісні такі ж характеристики як і в професійних творах і створити власне «народнопісенне амплуа» - специфічну виконавську позицію, яку реалізуватиме на професійному рівні побутування народнопісенної творчості. У своєму виконавсько-творчому процесі студент-вокаліст має прагнути до створення власного індивідуального виконавського стилю, де музична канва підпорядковується правдивості драматургії, а в основу виконавської інтерпретації покладено внутрішній світ героїв народнопісенних зразків.

ВИСНОВКИ

У процесі нашого дослідження ми дійшли наступних висновків.

Проблема збереження української ментальності в усіх сферах сучасного суспільного життя постає дуже гостро. Це викликає підвищений науковий інтерес у дослідників галузі філософії і культурології, історії та філології, психології, педагогіки та мистецтвознавства. У своїх наукових розвідках вчені відзначають співацьку діяльність як найяскравішу рису ментальності українського народу, а народну пісню – носієм ментальних уявлень про національну естетику, типи образності, жанрові орієнтири, засоби виразності, які відбиваються у композиторській творчості у вигляді обробок фольклорних зразків та авторських творів з яскравими фольклорними орієнтирами, а також у різностильових виконавських манерах (автентичній, академічній, проміжній, естрадній тощо).

У процесі етноприродного відбору українська народнопісенна творчість набула тих ознак, які роблять її оптимальним матеріалом для розкриття вокальних здібностей майбутніх співаків, формування їх творчої активності, виховання самобутності, реалізації культурно-естетичного потенціалу, розширення їх світоглядних позицій. Народна пісня у якості дидактичного матеріалу дозволяє сформувати оптимальний комплекс вокально-технічних і художньо-виконавських прийомів професійного розвитку співака. Фізіологічна природність народнопісенної творчості (відповідність нормам правильного вокального звуковидобування, невеликий діапазон пісень, який не виходить за межі робочого регістру співака) уможливорює ефективне формування навичок вірного звуковедення, вокального дихання та інтонаційно-слухових умінь. Перевага народної пісні перед творами інших жанрів у вокальному навчанні полягає в тому, що студент-

вокаліст має можливість швидше увійти у світ близьких та зрозумілих інтонацій, що сприяє художньому і вокально-технічному розвитку майбутнього співака.

У дослідженні визначено якості українського пісенного фольклору (ментальна близькість виконавцю, фізіологічна природність, фонетична та технічна зручності) та проаналізовано їх вплив на становлення співака, на можливість розвитку вокальних навичок засобами пісенного фольклору.

Основними аспектами інтерпретації пісенного фольклору співаками є: вибір жанровості народних пісень відповідно музично-виконавському стилю та архетипу виконавця та історична, суспільна та політична ситуація певного періоду. Відповідно, загальними особливостями виконання народної пісні академічними співаками вважається: лірико-емоційний тонус, поетична образність (розкриття ідейно-образного змісту), специфічні прийоми виконавського інтонування.

У роботі проаналізовано використання народнопісенного матеріалу у навчальному процесі ЗВО, що сприятиме розвитку вокальних навичок (дикції, артикуляції, техніки дихання, інтонації, звуковедення) та формуванню вокальної техніки. Разом з тим народні пісні створюють можливість виховувати студента-вокаліста у таких напрямках: формування унікального співацького тембру; розвитку музичного мислення та слухових ідеалів; удосконалення музично-виконавських здібностей; виховання художньо-естетичного смаку; розвитку вокальної культури тощо.

На основі власної концертно-виконавської творчості доведено, що широке використання народних пісень у навчально-виховному процесі в ХДУ сприяє кращому розвитку вокально-технічних та художніх можливостей майбутнього співака, вихованню його різнопланової художньої індивідуальності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Антонюк В. Пісенно-фольклорні витоки українського вокального мистецтва. К. : КНУКіМ, 1999. 23 с.
2. Антонюк В.Г. Українська вокальна школа: етнокультурологічний аспект : [монографія]. К.: Українська ідея, 2001. 144 с.
3. Байко М. Неперевершений інтерпретатор української народної пісні Борис Гмиря. Погляд з ХХІ століття : зб. статей. К. : НМАУ, 2006. С. 85–90.
4. Вилинская И. Вокализы для начинающего певца К. : Музична Україна, 1971. 36 с.
5. Гарасим Я. І. Етноестетика українського пісенного фольклору: автореф. дис. ... д-ра філол. Наук: 10.01.07. К., 2010. 43 с.
6. Голубев П. Поради молодим педагогам-вокалістам. К.: Муз. Україна, 1983. 62 с.
7. Гордійчук М. Фольклор і фольклористика. Зб. статей. К. : Муз. Україна, 1979. 351 с.
8. Гребенюк Н. Є. Вокально-виконавська творчість: психолого-педагогічний та мистецтвознавчий аспекти: монографія. К.: НМАУ ім. П. І. Чайковського, 1999. 269 с.
9. Грица С. Фольклор у просторі і часі: Вибрані статті. Тернопіль : Астон, 2000. 228 с.
10. Гунько Н.О., Чехуніна А.О. Творчий розвиток майбутнього педагога-музиканта у процесі художньої інтерпретації вокального твору. Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах: зб.наук.пр. Запоріжжя: КПУ, 2020. № 70. Т.1. С.191-195.
11. Данкевич Г.М. Професійне вокальне мистецтво Закарпаття другої половини ХХ – початку ХХІ століття в аспекті міжкультурної комунікації: дис. ...канд. мистецтвознав.: 17.00.03. Львів, 2019. 337 с.

12. Дей О. Народно-пісенні жанри. К. : Муз. Україна, 1977. 108с.
13. Дмитренко М. Українська фольклористика: акценти сьогодення. К. : Сталь, 2008. 236 с.
14. З репертуару С. Крушельницької : Збірник українських народних пісень . упор. І. Майчик. К. : Музична Україна, 1970 (1). 75 с.
15. Іваницький А. Український музичний фольклор: підручник для вищих учбових закладів. Вінниця: НОВА КНИГА, 2004. 320 с.
16. Ігнатенко В. До питання про культуру мови у співі. Наукові збірки Львівської національної музичної академії ім. М. Лисенка: Серія Виконавське мистецтво. Кн. II. Львів: Сполом, 2010. Вип. 24: Вокальне мистецтво: історія та сучасність. С. 136–143.
17. Кияновська Л. Українська музична культура: Навчальний посібник. Тернопіль : СМП „АСТОН”, 2000. 184 с.
18. Ковбасюк А.М. український пісенний фольклор у професійному формуванні вокаліста (на прикладі Львівської вокальної школи другої половини ХХ – початку ХХІ століття): автореф. дис. ... канд. мистецтвознавства.: 17.00.03. Одеса, 2017. 16 с.
19. Колесса М. Обробки українських народних пісень. К. : Муз. Україна, 1978. 16 с.
20. Колесса Ф.М. Шкільний співанник. К. : Муз. Україна, 1993. 217 с.
21. Коротя-Ковальська В.П. Українська народно-пісенна творчість в українознавстві. монографія К.: НДІУ, 2008. 254 с.
22. Кримський С. Архетипи української ментальності. Проблеми теорії ментальності. К.: Наукова думка, 2006. С. 272–301.
23. Леонтович М. Д. Практичний курс навчання співу у середніх школах України / Упор. Л.О. Іванова. К.: Музична Україна, 1989. 133 с.
24. Ляшенко І. Ф. Національне та інтернаціональне в музиці. К. : Наук. думка, 1991. Гл. 7 : Інтонційно-образна динаміка творчого процесу в українській музиці. С. 182–208.

25. Мадишева Т. Співак і мова: культура співу мовою оригіналу: теорія та практика. Харків : ШТРИХ, 2002. 160 с.
26. Можайкіна Н.С. Методика викладання вокалу. Хрестоматія: навчальний посібник. К.: Видавництво Ліра, 2016. 216 с.
27. Олексюк О.М. Музична педагогіка : навч. посіб. К.: Київ.ун-т ім. Б.Грінченка, 2013. 248 с.
28. Прохорова Л. Українська естрадна вокальна школа: навч. посібник. Вид. 2. Вінниця : НОВА КНИГА, 2006. 384 с.
29. Процев'ят М. Вплив української народної пісні на формування світогляду Бориса Гмирі як співака. Борис Гмиря. Погляд з ХХІ століття. Зб. статей. К. : НМАУ, 2006. С. 79-84.
30. Руснак І.Є. Український фольклор: навчальний посібник. К.: Видавничий центр «Академія», 2010. 304 с.
31. Семенов О.М. Український фольклор: Навчальний посібник. Глухів: РВВ ГДПУ, 2004. 256 с.
32. Соломія Крушельницька. Шляхами тріумфів: статті та матеріали / упоряд. : П. Медведик, Р. Мисько-Пасічник. Тернопіль. : Джура, 2008. 392 с.
33. Стелися барвінку / Упор. М.Байко. К.: Муз. Україна, 1976. 144 с.
34. Українські народні пісні з нотами. / Упоряд. Г.І. Ганзбург. Харків: «Видавництво САНА», 2010. 840 с.
35. Українська музична культура: Погляд крізь віки / у співавторстві з Б. Сютюю. К.: Муз.Україна, 2014. 590 с.
36. Українські народні пісні з репертуару Марії Байко / Упор. Т. Лагола. К.: Муз. Україна, 1982. 55 с.
37. Трунез Ю. М. Українська пісенна культура у вимірах національної ментальності (творчості Ніни Матвієнко): автореф. дис. ... канд. культурології: 26.00.01. Київ, 2011. 24 с.
38. Швидків Г.Р. Українські народні пісні та романси в курсі постановки голосу. Рівне, 2006. 130 с.

39. Шевченко Н.С. Синтез співацьких манер в українській музиці кінця ХХ – початку ХХІ століть: дис. ...канд. мистецтвознав.: 17. 00. 03. Одеса, 2015. – 160 с.
40. Юцевич Ю.Є. Теорія і методика формування та розвитку співацького голосу: Навч.-метод. посібник для викладачів і студентів мистецьких навчальних закладів, учителів шкіл різного типу. К.: ІВМН, 1998. 160 с.

Сценарій концерту

«УКРАЇНСЬКИЙ ПІСЕННИЙ ФОЛЬКЛОР У ХУДОЖНЬО-ВИКОНАВСЬКІЙ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ АКАДЕМІЧНОГО СПІВАКА»

А пісня – це душа. З усіх потреб потреба.

Лиш пісня в серці ширить межі неба.

На крилах сонце сяйво їй лиша –

Чим глибше пісня, тим ясніш душа.

І.Драч

Народну культуру та мистецтво української нації слушно вважають одними з найбагатших надбань європейської культурної скарбниці. Жодна країна за всю історію не має такої кількості пісень, яку створив український народ. В ЮНЕСКО зібрана дивовижна фонотека народних пісень країн усього світу, фонд України там представлений близько 15,5 тисяч піснями!

Українська пісня є однією із святинь нашого народу, його найціннішим духовним скарбом, його гордістю і красою. Завдяки їй у нашому суспільстві відбуваються процеси формування глибокого народного й реалістичного мистецтва. У зв'язку з цим і нині існує у науковців великий інтерес до вивчення того глибинного етико-естетичного та виховного потенціалу, що зберігає українська народнопісенна творчість.

У піснях відтворюється світогляд народу, його морально-етичні та естетичні цінності, педагогічний геній, багатовіковий досвід народного автентичного виховання у душі високої духовності та моралі. Тому українська народна пісня зазвичай стає основою для музичного матеріалу на заняттях у закладах професійної музично-педагогічної освіти України. Адже відродження українських співочих народних традицій має велике значення для розвитку та виховання

високоосвіченої, всебічно та духовно розвиненої особистості майбутнього музиканта-виконавця.

Ведучий:

Очима ти сказав мені: люблю.

Душа складала свій тяжкий екзамен.

Мов тихий дзвін гірського кришталю,

несказане лишилось неказанним.

1. Українська народна пісня Обробка Бойченко “Зелененьким барвіночку” виконує Федоренкова Ірина, концертмейстер Одржеховська Оксана Юріївна.

Ведучий:

Страшні слова, коли вони мовчать,

Коли вони зненацька причаїлись,

Коли не знаєш, з чого їх почать,

Бо всі слова були уже чиймись.

Хтось ними плакав, мучивсь, болів,

Із них почав і ними ж і завершив.

Людей мільярди і мільярди слів,

А ти їх маєш вимовити вперше!

2. Українська народна пісня в обробці Миколи Лисенка «Ой не світи місяченьку» виконує Федоренкова Ірина, концертмейстер Одржеховська Оксана Юріївна.

Ведучий:

Любов твоя – це ніжний шепіт,

це вітру подих, сонця жар!

Коли я бачу твої очі,

я мов літаю серед хмар.

Любов твоя – це ніжні руки,
це серця стукіт, блискіт зір.

І я благаю вищі сили,
щоб врятували від зневір.

3. Українська народна пісня в обробці Л. Ревуцького «На кладоці умивалася» виконує Федоренкова Ірина, концертмейстер Одржеховська Оксана Юріївна.

Ой на Івана, ой та на Купала,
Котилася зоря з неба, та у воду впала.

А дівчина за водою пустила віночок,
Заплуталась ясна зірка в зелен барвіночок.

А дівчина-чарівниця на долю гадала,
Як узріла ясну зірку, так і заспівала.

4. Українська народна пісня “На Івана Купала” виконує Бока Руслана, концертмейстер Одржеховська Оксана Юріївна.

Ведучий: Особливе місце в народному музичному мистецтві займають українські дитячі та колискові пісні –Колисанки. У них немов зосереджена вся ніжність, любов і душа народу.

5. Українська народна пісня “ Люлі люлі налетіли гулі” виконує Федоренкова Ірина, концертмейстер Одржеховська Оксана Юріївна.

.Ведучий:

Ми танцюємо під миготіння світлячків,

Лунає музика знаменитої тиші.

Я позбулась важких башмачків,

Щоб танцювати тихіше від миші.

6. Українська народна пісня в обробці Верети слова Одарки Романкової «Нічка цікавая» виконує Манжай Анна концертмейстер Одржеховська Оксана Юріївна.

Ведучий:

Найкращая в світі жінка – Українка.

У ній сплелися розум і краса.

Вона тендітна й ніжна, ніби квітка

А глибина очей – мов небеса.

7. Українська народна пісня Обробка Леоніда Кауфмана «Спать мені не хочеться» виконує Федоренкова Ірина, концертмейстер Одржеховська Оксана Юріївна.

Ведучий: Життя... Воно дивовижне, непередбачуване, гірке і солодке, одноманітне і барвисте, часом сумне чи радісне, але дивовижне й цікаве.

8. Українська народна пісня «Ой у вешневому саду» виконує Федоренкова Ірина, концертмейстер Одржеховська Оксана Юріївна.

Ведучий:

Ой, казала ж мені мати:

“Довго, доню, не гуляти!”

Ой, казала ж мені мати,

Щоб хутчіш я йшла до хати.

9. Українська народна пісня в обробці Верети «Ой послала мене мати» - виконує Федоренкова Ірина, концертмейстер Одржеховська Оксана Юріївна.

Ведучий:

Жартівливі пісні – один із шарів українського музичного фольклору жартівливого чи сатиричного змісту. Прояви гумору в різних градаціях наявні майже в усіх жанрах укр. нар. пісенності. Жартівливий елемент простежується вже у старовинних обрядових піснях: веснянках і гаївках («Хвалилася береза»), петрівочні та а купальські («У Києві зорі»), жнивварські («Од куреня до куреня котилася кухва») піснях.

10. Українська народна пісня в обробці Миколи Лисенка «Лугом іду коня веду» - виконує Федоренкова Ірина, концертмейстер Одржеховська Оксана Юріївна.

Ведучий:

Іду навшпиньки до любові
 В таємній тиші вечоровій.
 Все буде приязно і гречно.
 На відстані душі – безпечно.
 Цілунків не боюсь гарячих
 Очима. Їх ніхто не бачить,
 Не чує і не розуміє,
 Але душа моя німіє.
 Шугає притьмом у провалля,
 В морську глибінь, а може, й далі.

11 Українська народна пісня в обробці Миколи Лисенка «Запорожець, матінко» - виконує Манжай Анна, концертмейстер Одржеховська Оксана Юріївна.

Ведучий:

Зажурена, закохана у мрії
 Думками ти закутана в надію.
 У спогаді шукаєш своє щастя
 А він тобі приносить лиш нещастя.

12. Українська народна пісня «Нащо мені чорні брови» виконує Федоренкова Ірина, концертмейстер Одржеховська Оксана Юріївна.

Ведучий:

Природу ніколи не застати зненацька. Теплового весняного ранку вона чарує ніжними ароматами квітів. В літню спеку разом з нами мліє під променями палючого сонця. Восени — дарує парчеві вбрання деревам і сипле до ніг золото. А взимку мирно спить під сріблястою шубкою снігу, сопучи високими кронами в глухому лісі.

13. Українська народна пісня «Тихо над річкою» - виконують Федоренкова Ірина та Зінченко Катерина, концертмейстер Одржеховська Оксана Юріївна

Ведучий:

14. Українська народна пісня в обробці Лятошинського « Ой у полі тихий вітер віє» - виконує Федоренкова Ірина, концертмейстер Одржеховська Оксана Юріївна.

Ведучий:

Фольклористи підраховали, що досі було записано понад півмільйона українських народних пісень. З них опубліковано лише неповних десять процентів, найбільше у п'ятдесятитомнику «Українська народна творчість» та десятитомному корпусі «Українські народні мелодії», який охоплює 11 447 записів. Жодна нація за всю історію не має такої кількості пісень, яку самостійно створив народ.

15. Українська народна пісня в обробці Сичінського «У гаю, гаю» - виконує Федоренкова Ірина, концертмейстер - Одржеховська Оксана Юріївна.

Ведучий:

А може, власне, і не в тому справа.

А головне, що десь вдалечині

Є хтось такий, як невтоленна спрага.

Я не покличу щастя не моє.

Луна луни туди не долітає.

16. Українська народна пісня в обробці Лятошинського «Вишні черешні розвивається» - виконує Федоренкова Ірина, концертмейстер - Одржеховська Оксана Юріївна.

Ведучий:

Ходить мати по хаті,

За женихів лає,

А мені усе байдуже,

Бо я хлопців люблю дуже.

17. Українська народна пісня в обробці С. Гулака-Артемівського «Ой казала мені мати» - виконує Федоренкова Ірина, концертмейстер - Одржеховська Оксана Юріївна.

Ведучий: Пісня – це струмок із живою водою. Не поспішайте його переступити. Зупиніться і вдивіться в нього. Можливо, побачите благородний лицарський образ свого прашура, красу свого сучасника і духовну вроду нащадків.

Ну де ще є така чарівна пісня,

Серед яких на світі славних мов

То серце від журби неначе стисне,

А то навіє радість і любов.

Нехай завжди з нами буде рідна пісня, нехай береже вона тепло наших сердець, наше життя, нехай робить усіх добрішими, красивішими у своїх почуттях, підносить нашу національну й людську гідність.

Афіша

Потний матеріал